

Willeke

Q7 (Ref.)
Sv. v.)
Ex A

UNDERRÄTTELSE

OM

Bergsunds Bruk,

beläget

*i Quarteret Tobaksspinneriet på fri
och egen grund vid Horns-Tull, inom
Hufvudstadens område, med underly-
dande Lägenheter och Fabriks-An-
läggningar m. m.*

1830.

STOCKHOLM,

Tryckt hos CARL DELEEN, 1830.

Til kannedom för dem, som möjligen fästa något värde vid Fabriks-inrättningar, hvilka grunda sig förnämligast på förädlingen af *inhemsk* rudimaterie, följer såsom et bidrag för detta Verks chronologiska underrättelser den beskrifning, som öfver Hufvudstaden finnes i Stockholms Tidning år 1826 införd i N:o 48, 49, 50, 51 och 52, med undseende af Redaktionen ått sednare ägaren egnade fördelagtigare uttryck, möjligen mera en gärd af personligt afseende, än af verklig förtjent anledning.

»Ibland egendomar å Södermalm, torde »likväl *Bergsund* intaga det mest utmärkta »rum. — Anledningarne dertil skola inhemtas »af den beskrifning vi ärna meddela.«

»Denna egendom (*Bergsund*) är belägen »i Qvarteret *Tobaksspinneriet*, hvilket före »år 1760 var indeladt i 4 tomter, hvaraf en »vid namn *Andersson* lærer ägt tvenne och »idkat Näring: Tobaks-Fabrikören *Jacob »Gabriel Bucht* ägde en tomt, på ofri grund, »som försåldes sistnämnde år til Handelsman- »nen *Carl Oije* för 800 D:r Kp:mt, och lär

»fordom der varit et Tobaksspinneri (Tobaks-
»Fabrik) anlagdt, deraf Qvarterets namn för-
»modligen upkommit.«

»En i Jernförädlingen utmärkt kunnig
»Engelsk Mästare, *Thomas Lewis*, som in-
»rättat et Jerngjuteri vid Götheborg (medelst
»Reverberer-Ugn), anlände til Stockholm, och
»erhöll genom Bergs- och Commerce-Colle-
»giernas Privilegium den 26 Jan. 1769, rät-
»tighet, »at på Engelska sättet, med Rever-
»berer- eller Dragugn, til allahanda så finare
»som gröfre Jernpersedlars gjutande, medelst
»»Stenkol, och erforderligt Tackjern, få göra
»denna Inrättning »til then angelägna Jern-
»förädlingens uphjelpande.«» Til denna an-
»läggning köpte *Lewis* af en *Robert Finlay*
»den 2 April 1779, för 60,000 D:r Kp:mt,
»den emellan Horns-Tulls- och Spinnbus-
»bergen i Qvarteret Tobaksspinneriet tillika
»belägne större egendom, under N:o 106,
»som bemälte *Finlay* i October 1765 hade
»inropat på en Banko-Auktion *)«

*) »Här förtjenar at anmärkas det *Thomas Lewis*,
»af Skottsk släkt, var den som i Jernförädlin-
»gen i gjutningsväg, allraförst här införde den
»så kallade modelleringen af pjeser til afgjut-
»ning i sand, i stället för det ditintils vid då

»*Thomas Lewis* dog, efter et ovanligt
 »nit och bemödande i sitt kall, vid några och
 »trettio års ålder. Vid den efter honom in-
 »träffade Konkurs sålde Boets Curator, Berg-
 »mästaren *Henrik Gahn* (den aflidnes svä-
 »ger) tillika med Handels-Huset *Bohman*,
 »*Hassel* och *Görges*, denna Anläggning, som
 »i anseende til omkringliggande berg och vi-
 »skar (flere angränsande tomter hade emed-
 »lertid blifvit inköpte) fått namn af *Bergsund*,
 »under N:o 101, 102, 103 och 106, då utgö-
 »rande i detta Qvarter 239,073 kvadrat-alnars

»endast *Privilegerade Stycke-Bruks* Gjuterier
 »ensamt kända modelleringsätt medelst så kal-
 »lad *Lerforming*, såsom högst långsam och
 »kostsam för åstadkommandet af större och
 »mindre pjäser i jern, hvilka endast den tiden
 »voro i Jern-Metall såsom användbare kända.
 »Sedan *Lewis* fått erfara det missöde, som
 »merendels drabbar Anläggaren af någon ny
 »Inrättning härstädes, blef det *Sam. Owen* för-
 »behållit, at med befordran och biträde af
 »mellanträdande ägare, i denna gren, utveckla
 »gående Verks och i synnerhet Äng-Machiner-
 »nes framalstring här i Riket, sedan jernets
 »behandling, medelst genvägar var så til sä-
 »gandes i denna väg undangjord och förberedd
 »hos alla dess föregångare.»

»rymd, til Super-Carguen *Jacob Hahr*, två
 »tredjedelar, och Grosshandlaren *Daniel Asp-*
lund en tredjedel, enligt Köpe-Bref den 24
 »Maj 1784, för 9000 R:dr Specie.«

»Herr *Hahr* sålde samma år (1784) sina
 »två tredjedelar i *Bergsunds* egendom til Hr
 »*Asplund*, som sedermera, under loppet af
 »20 år, underhöll och förbättrade Inrättnin-
 »gen, under ledning af Verkmästaren *Elvius*,
 »hvilken i England utbildat sig, i synnerhet
 »hvad Stålsliperiet angår, och erhöles häri-
 »från de då i modet varande briljanterade,
 »facetterade och slipade Stålknappar, Värj-
 »fästen, med flera dylika pjäser *).»

*) »Det torde förtjena anmärkas, at den *Staf*
 »eller *Baton*, som ännu anförtros åt *tjenstför-*
 »rättande *General-Adjutanten*, (*Öfver-Com-*
 »*mendanten?*) bestående af en damaserad
 »Stålkäpp, med ingraverade och incrusterade
 »Guld-Kronor samt Guldknapp och Dobbsko,
 »är förfärdigad vid *Bergsund* och skänktes för
 »sitt ändamål af framlidne Grosshandlaren *Asp-*
 »*lund*. Genom *Asplunds* verksamhet inrättades
 »äfven vid *Bergsund* et *Färgeri* för ägta rödt
 »*Turkiskt Garn*: likaledes en *Puder- och Stär-*
 »*nkelse-Fabrik*; men som förföll, då modet ne-
 »kade afnämare.

»*Twetabergs* stora Bomulls-Spinneri-anlägg-

»Efter Herr *Asplunds* död den 24 Febr.
 »1804, fortsattes Jerngjuteri-Verket vid *Berg-*
 »*sund* med oafbruten drift, ehuru egendomen
 »utbjöds til salu både under hand och på
 »Auction flere gånger, intil dess Herrarne *G.*
 »*D. Wilcke* til fem åttendedelar och *J. F.*
 »*Erdmann* til tre åttendedelar inköpte den-
 »samma den 30 April 1806, för 26,666 R:dr
 »32 sk. Banko, samt särskilt för rudimaterier
 »och Förlag 22,200 R:dr Banko. År 1807 in-
 »löste Herr *Wilcke* ifrån Grosshandlaren *J.*
 »*F. Erdmann* dennes tre åttendedelar i *Berg-*
 »*sunds* Gjuteri och Egendom, då den först-
 »nämnde således blef ensam ägare af denna
 »Inrättning.«

»Sedermera har Herr *Wilcke*, med et
 »utmärkt nit drifvit detta Verk, och kan han
 »ovedersägligen, med all aktning för hans
 »föregångare, anses för skaparen eller up-
 »hofvet til den fullkomlighet, som Jerngjute-
 »riet och Jernförädlingen på denna väg för det
 »närvarande äger i Sverige, hvilket af det föl-

»ning fullbordades äfven i dess behöfliga Ma-
 »schinerier ifrån *Bergsund*, och efter Herr *Asp-*
 »*lunds* död såldes detta Verk til omkring 3000
 »Riksdaler, då det likväl kostat honom öfver
 »27,000 R:dr.

»jande nogsammt skall inhämtas. Om Hr *Wilcke*
 »dervid varit biträdd af kunnige män och up-
 »muntrad af dem, som ägt förmågan dertill; så
 »blir detta ej at betrakta annorlunda än som
 »et för hvar man, i hans ställning, oundgängligt
 »bidrag och tilbörlig belöning. — Hans ori-
 »ginela förtjenst qvarstår likväl — och den
 »eller de Inrättningar af samma slag, som nu
 »illustrera Svenska Jernförädlingen och Jern-
 »gjuteriet, förblifva dock filial-grenar, ut-
 »sprungna från *Bergsund*.«

»Sedan en från *Fenton, Morries &*
 »*Woods* i Leith Mechaniska Etablissement,
 »whitsänd Engelsk Modell-arbetare, *Samuel*
 »*Owen*, efter uppsättandet af tvenne Äng-
 »Machiner, en för *Elfviks* Klädes-Fabrik och
 »en för *Danmora* Grufvor, skulle återvän-
 »da til England, antogs han af Herr *Wilcke*
 »til *förste Mästare* vid Bergsundska Gjuteri-
 »ets Modell-Verkstäder. — Men ej nöjd der-
 »med, afsände Herr *Wilcke* bemälte *Owen*
 »til England, för at inhemta ytterligare kun-
 »skaper, med et årligt appointement af 2,500
 »R:dr RGS, utom alla et fritt underhåll åt-
 »följande kostnader *). Bland de arbeten, som,

*) »Sedan *Sam. Owen* åtnjutit dessa förmåner och
 »i nära tre år varit engagerad hos Hr *Wilcke*,

»under Herr *Wilckes* ensama disposition öf-
 »ver Bergsund, blifvit der verkställde, må
 »nämnas: den första *Ång-Machin*, (år 1807)
 »til Geschwornern *Weijels* Qvarn och An-
 »läggningar vid Danmora, hvilken Ång-Ma-
 »chin nu mera skall vara använd vid Hr *Til-*
 »*landers* Klädesfabrik i Stockholm: de *Mecha-*
 »*niska gående Verk* (likaledes år 1807), hvilka
 »under framlidne *Åkerréns* inseende tilläm-
 »pades den Engelska Ång-Machin, som Öfver-
 »Direktören m. m. *Geijer* lätit upsätta vid
 »Rörstrands Porslins-Fabrik: det stora, efter
 »Engelska principer inrättade nya Trösk-
 »Verket på Ekolsund: (år 1808) det första
 »*Valsverk*, som dittills varit känt i Riket,
 »och upsattes vid *Husby-Klosters Krut-Bruk*:
 »detta Verk åstadkom en ny epok i Sveriges
 »så kallade Manufaktur-tilverkningar och blef
 »et efterdöme för et sednare, som inrättades
 »vid *Skebo* Bruk. Ifrån förstberörde anlägg-
 »ning, med hvilken en Förtennings-Inrättning
 »förenades, som var färdig innan Finland
 »skiljdes från Sverige, ha sedermera de släta,
 »valsade och förtennta Jernbleck vunnits,

»erhöll han, såsom Utländning, Privilegium,
 »at för dess enskilda räkning anlägga et Jern-
 »gjuteri på Kungsholmen i Öfverste-Lieutenant
 »*Appelqvists* uplåtna Egendom.

»hvilka tidigare eljest hamrade och gulagtigt
 »förtennte, ditintils erhållits från *Fagervik* i
 »Finland, eller efter särskilt tilstånd inför-
 »skrifne valsade och förtennte ifrån *England*.
 »För verkställigheten af denna Konst inför-
 »skref Herr *Wilcke* en Schweizare, vid namn
 »*Taubenmeyer*; och år 1810 tilerkändes He-
 »*Wilcke*, i anledning af nämnde Verks behöf-
 »liga *Tackjerns-Valsar*, Bruks-Societetens allt-
 »sedan år 1795 förnyade Prisämne, det Pre-
 »mium 750 R:dr B:ko, som varit utsatt för
 »åstadkommandet af sådane svarfvade och
 »polerade *Tackjerns-Valsar*, hvilka, uthär-
 »dande föreskrifvit prof i deras matiere, med
 »et medium i hårdhet och mjukhet, fullkom-
 »ligen svarade mot ändamålet, at jemnt ut-
 »härda utvalsningen af Jernplåtar m. m. Den
 »stora *Basrelief* af jern, vägande 13½ Sk:pd,
 »som blifvit upsatt på Frontispisen af Göthe-
 »borgs Rådhus, och anses för ett bland de
 »bättre arbeten i sitt slag och vunnit mycken
 »upmärksamhet: flera arbeten förr och nu,
 »at förtiga, som utrymmet icke medgifver at
 »här angifva. *Bergsunds Jerngjuteri* kan,
 »som redan är anmärkt, emedlertid anses
 »såsom en ursprunglig Skola, hvilken uthär-
 »dat profvet med fleras i sednare tider up-
 »komna Inrättningar af samma slag, hvilka

»dock ägt vida förmånligare tilfällen at ut-
»veckla och fullborda deras ändamål.«

»Slutligen må omnämnas den af Hr *Asplund* år 1793 anlagda Skola vid Bergsund, för
»*Verkets* och *Grannars* Barn af arbetsklas-
»sen; men som uphörde, af flerfaldiga anled-
»ningar och ändamålsenligare tilfällen, år 1807.«

»På Bergsund äro trettio större och min-
»dre Byggnader upförde, och tilökte til Verk-
»städer samt til husrum för emellan 80 à 100
»personer, af nuvarande ägaren til egendomen,
»samt en större Stenhus-byggnad til den förut
»ej *existerande Modellkammaren*, hvarest
»finnas modeller för Konststycken så väl i
»den ekonomiska, mekaniska som ornaments-
»grenen af jernförädlingen, utgörande denna
»Samling frukten af 21 års arbeten, eller se-
»dan Herr *Wilcke* blef Disponent af detta
»Verk. En prydlig Trädgård om flera Tunn-
»land, är anlagd på medelpunkten af bergen,
»och egendomen har i öfrigt blifvit på fler-
»faldigt sätt odlad, förbättrad och iordning-
»ställd. Slutligen kan tilläggas, at de såkallade
»*Avesta-Valsar* för Koppar-bleck och Plant-
»sar, hvilka existerat omkring 30 år, hafva
»sitt ursprung från Bergsund.«

Et nytt Orangeri med värminrättning är upfördt på en af gråsten formerad Rotkällare.

År 1808 upfördes vid Husby-Kloster, hos Brukspatron Rosenborg et nytt Krutblandnings-Verk efter *Lavoisiers* princip, hvarigenom en skyndsammare och förbättrad tilverkning under dåvarande krig kunde åstadkommas; Machineriet var til sammansättning förut vid Bergsund förfärdigadt. Genom mindre varsam och otålig skötsel sprang sådant i luften den 4 Juni samma år.

Jerngallret i militärstil, som för det närvarande utgör façaden framför Kongl. Artillerigården, blef efter nådigste gillande af underdånigst upgifven dessin genom nuvarande ägare verkställdt och uppsatt år 1816.

Åtskilliga för Artilleri-grenen gjorda prof i deras förbättrade användbarhet och fastställelse såsom modeller med förekommande behof ha blifvit utförda; deribland Bomber och Granater af särskilta beskaffenheter, Lichtkule-Böglar, Rigtskruf-hus, Carteche-hylsor, Carteche-Skrot, Congrevska Raket-Cylindrar, Hjulbössor, gjutna Gevärslås, m. m.

År 1812 anlades vid Egendomen et Chemiskt Laboratorium, åsyftande beredningen af flera Medicinska Techniska och Chemiska Präparater i större quantiteter til allmän-

nare behof, under ledning och til fördel för Hr Apothekaren *Plagemann*, hvilket ock sedermera eller år 1816 tilskyndade honom den Nådiga upmärksamhet för inrättandet af nuvarande Instructions-Apotheket *Nordstjernan*, hvarmed sådant genom förflyttning jemväl blef förenadt.

Ibland sällsamheter finnes et större så kalladt Masugnsklot för flera år sedan hitfördt ifrån Norbergs Bergslag til anställande af försök til nedsmältning i Drag-Ugn af halfverkadt gods jemte flere Tackjerns- och Malm-sorter; ibland öfriga försök har en och annan pjes lyckats direct gjuten af orostad malm; likaledes ha åtskilliga försök at smälta jern med torkad ved lyckats, i hvilket ändamål blifvit upförde 2:ne vedtorkningsrum af sten, hvaraf det ena är hvälfdt, det andra under fullbordan för at medelst Vattengas torka ved m. m. Denna inrättning har derjemte ledt upmärksamheten på et möjligt användande af samma princip för sädestörkning.

En djupare Grufsänkning finnes verkställd på et högre berg, til undersökning af någon förmodad malm-anledning, som visar sig i streck ligga ifrån Söder til Norr, och bestå i dagen af Svafvelkis med stark rostfärg; på en af de högsta bergspetsar finnes en sten af

ofantlig storlek af Qvarts- och Granit-blandning, om hvars ditkomst (förmodligen genom något natur-phenomen) flere undersökningar varit anställda.

Vidare finnes det vackraste Granit-Brott i betydlig sträcka de sednare åren upptäckt i Bergstrakterne, och med lättad transport med flera för framtiden användbara fördelar.

Med den obegränsade Tackjerns-köpe-rättighet Verket enligt anförda privilegier åtnjuter, äro jemväl försök gjorde medelst nedsmältning af alla Tackjerns-sorter, hvaribland Westerbergslags-sorterne, i synnerhet *Norbergs*, funnits hittills äga företräde, då med 35 à 40 proCent malm-haltighet sådant finnes mera genomgarfvadt och kolbundet.

Areal-innehållet är under sednare 24 år medelst utfyllning och odling ökad, hvarigenom tilfälle blifvit beredt til upförande af flere Byggnader med et successivt utvidgande af Verkstäder, uplagsplatser, Varfsanläggning m. m., hvarjemte planerade stället til återupförande af Färgstofvs- och Slip-Väderqvarn är bevaradt.

Antalet af de efter hand *nu* upförda Byggnader är 12 massiva stenhus och 31 för Bornings- och Magasins-Hus, Bodar, Vågar, Kranar, Iskällare m. m. af trä, hvilka til Brand-

försäkring äro uptagne med 43 Numror, hvarigenom 35 à 40 Hushåll för Arbetare på stället blifvit afsedde, med Jernspishällar försedde och i öfrigt underhållne i bästa skick.

Til en både ändamålsenlig och billigare beredning af finare Gjutjern äro *tvenne* rymliga Gjuthus inredde, hvaraf det *provisoriska* efter eldsvådan den 25 Nov. 1828 med sin 31 alnars höga Pipa blef inrättadt i början af år 1829, det *större* å nyo återupbygdt under loppet af samma år. — Det förra innehåller 30 alnar i längd, $17\frac{3}{4}$ alnar i bredd, det sednare är 50 alnar långt, $21\frac{1}{4}$ alnar bredt.

Dessa innehålla *trenne* olika construerade *Reverberer-* och *Drag-Ugnar* med en derjemte upförd *Cupol-Ugn* efter sednaste beskrifningar; genom dessas användande skiftevis och med olika tillgängliga rudimaterier är Jernets olika beskaffenhet til olika ändamål åsyftadt. — *Cupol-Ugnens* ändamål är, at nedsmälta Skrotjern med utsvaflade Stenkol eller såkallade Coaks (Cinders): hvilkas användande i stället för Träkol vid Smältverk, ägaren medelst införskrifning ifrån England för flera år tillbaka sökt befordra.

Innan upförandet af särskilt Ångmachin medhunnits, befordras blästern til sistnämnde Ugn emedlertid genom Vandrings- och Vexel-

verk, som drifver *tvenne Halleys* Blåsmachiner med tillämpad rörledning af Tackjern under jorden in uti det *stora* Gjuteriet til Cupol-Ugnen. Den i detta ändamål år 1827 upförda större Stenhus-Byggnad innehåller 53 alnars längd, 14 dito bredd, med utbyggnad af 22 $\frac{3}{4}$ alnar och 10 alnars bredd jemte avant-corps.

För at i det närmaste concentrera Verkstäderna med en lättad arbetsdrift, kan nämnde Vandrings-machineri tillämpas Svarf-kammaren med jern-svarfstolarne, Borrmaschinen och Slipinrättning i venstra flygeln; den högra innehåller putsnings-, afsättnings- och arbetsrum; dessa rum äro öfverstrukna med von Akens Eldsläckningsämne, såsom högst användbart för verkstäder. Öfra botten innehåller i midten en större Modell-Verkstad af 23 alnars fyrkant, til formering af större Hjul- och Machineri-Modeller; invid i venstra flygeln en verkstad för Träsvarfstolar och finare arbeten; gent emot i den högra, är den mindre Modell-Snickare-Verkstaden inredd.

Tvenne Smidjor med 3:ne äsior äro i deras olika ändamål classificerade, hvaraf den *mindre* sysslosättes med Gjuteriets dagliga behof

behof til renovation af Lådor, Flaskor, Modeller, Coquiller, plåtsmide, borring, m. m.; den *större* nybyggd 1822, med Tackjerns-bjelkar, hängande klocka och pustar, begagnas til färdiggöring af beställningar och gjuteri-arbeten, som fordra Grof- och Klensmidens åtgärder, hvartil Borrmaschinen, Skrugroppor och verktyg til öfvercomplett egenkap finnes (Engelska smidjan kallad), struken med nämnde Eldförvaringsämne.

Modellkammaren 54 alnar lång, 17 alnar bred, classificerad för den *Ekonomiska, Mechaniska, Ornament- och Diverse-Grenen*, har i 24 år blifvit efter hand completerad i samma mån som Jernförädlingen i Gjutningsväg emottog en mera systematisk utveckling, med tillämpning i nästan alla tekniska Fabriks- och industri-grenar. Värdet deraf bedömmes bäst genom behofvet äfvensom af Connaisseuren.

Til fortsatt beredning af sednast privilegerade vattentäta smält-kittet eller Cement til Quaier, Vattenbyggnader, Tak m. m.; enligt tidigare upgift, är år 1828 en särskilt stenhushägenhet inredd med dertil hörande inmurade Pannor, Instrumentalier och inrättningar i fullkomligaste stånd och kan samman-

sättningen med tilverkningens iakttagande af närvarande innehafvare upgifvas.

Behovvet torde i framtiden säkrast afgöra företrädet, at medelst undvikande af den ofta osäkra och skadliga förtenningen af kopparkärl, ersätta sådana medelst et allmännare begagnande af Jernkärl som äro emaljerade eller med en varagtig glasur öfverdragne. — Inrättningen til deras åstadkommande har, under förbudan af en betryggad afsättning, jemväl utgjort föremålet för närvarande ägares omtanka, hvartil profkärl med sjelfva upfinningen i flera år hvilat i beredskap til verkstälighet i större scala, för at äfven vinna burskap härstädes, med hvad utrikes redan finnes vara i allmänt bruk. Sättet til deras beredning kan af Verkets nuvarande ägare jemväl meddelas.

Ibland föremål som fäst at en befordrande önskan til ernående af en icke obetydlig förbättring af Tegel-tilverkningen i allmänhet, har ibland Localens förmåner, en nästan outtömlig tilgång af flera slag Leror omkring och på sjelfva Egendomen gifvit anledning för et framtida inrättande af en Tegelberedning, hvilken efter utrikes använd förenkling med genväg i massans jemnare bearbetande, medförde besparing af nära $\frac{3}{4}$ delar bränsle, dagsverken med åstadkommande af alla Tegel-

dimensioner och såkallad Champlun-Sten, til olika byggnadsbehof; härtil äro underrättelser jemte upgifter för sjelfva Tegelbrännings-Huset, i stället för vanliga Ugnar, ifrån Utländningen anskaffade. — Sjö-Transporten befordrar derjemte öfriga förnödenheter ifrån närbelägna ställen. —

Ibland inrättningar af väsendtlig nytta och behof för Hufvudstaden saknas ytterligare *Slipverk* för större planer och pjeser, äfvensom *Glasbruk* för åstadkommande af flera slags arbeten och appareljer efter stigande uppfinningar; dessa ha visserligen varit påtänkte at tillämpas Bergsunds local, när omständigheter kunnat gynna Verkets ytterligare utvidgning.

Såsom bidragande medel för et stadigare vistande med oafbruten handläggning vid yrkets inöfning, hafva i arbetarnes villkor ingått renliga och rymliga boningstum med lägenheter utan hyresafgift, hvarjemte proportionerade anslag af Mjöl til nedsatt Brukspris efter 16 sk. Lisp:t blifvit fördelade på ogift arbetare 36 Lisp:d, gift 48, dito med barn 54, dito med flera barn 60 til 72 Lisp:d om året; en fördelagtig verkan af denna åtgärd har visat sig genom et längre vistande af de fleste äldre arbetare ifrån 24 til 6 år vid Verket här i Hufvudstaden, oaktadt sednare årens flyttningsbegär

efter en kort och ofullkomlig inöfning, (ehuru kostsam den varit) synes vara i tiltagande.

Fastän arbetsförmågan hos en arbetare med större hushåll ej kan beräknas vara drygare, deremot oftast mindre än hos den ensame, har en medborgerlig upoffring i detta afseende likväl åsyftat någon motverkan af de olyckor, som hemsöka den arbetande klassen, i hvilket ändamål boningsrum på stället med flera förmåner böra i någon mån befordra en mera huslig trefnad. I sammanhang härmed är et Mathållnings-ställe inrättadt för personer utan hushåll, der emot accord för vecka eller månad, en mera regelbunden Mathållning blifvit tilgänglig.

Bergsunds företråde såsom det första Jernförädlings-verk i Hufvudstaden i gjutningsväg, hvarifrån *Kungsholms* sednare utgått, har bibehållits genom noggrant val af lämpligare jernsorter med en sorgfälligare beredning til sin och böjlig egenskap för de flesta *techniska* och Fabriksbehof.

Fortskridandet af *Bergsunds* utvidgning och förbättring med bibehållen egenskap af Plant-skola för i yrket undervisade och utgångne, har varit åtföljd af varsammare och ändamålsenligare beräkningar, efter användbara upfinningar och allmänt nyttiga upptäckter,

utan något utomordentligt biträde af allmänna medel *).

Följande Calculation öfver förhållandet emellan Myntvärdet och Egendoms-skillnaden sedan år 1806 til 1830, företer dervid et märkvärdigt resultat.

Bergsunds Egendom köptes den 1 Maj 1806 med tillagde omkostningar til et belopp af B:ko R:dr 50,000 efter dåvarande Cours à 52 sk. utgörande i Silfvervärde

B:ko Sp. R:dr 46,153: 40: 7.

Hvartil under förflutna 24 år Ägaren af Brukets afkastning nedlagt årligen 3000 R:dr B:ko til förbättring, utvidgande och fullkomnande med upförande af flera massiva Byggnader, Modellkammare m. m., såsom et tillika åsyftadt skydd emot Myntets försämring, utgöra B:ko R:dr 72,000

i Banko-Sedlar R:dr 122,000 som efter närvarande myntbe-

*) Enligt Kongl. Maj:ts Nådiga Resolution den 7 Dec. 1814, har Verkets ägare blifvit tillagd låne-rättighet i Manufactur-discont-fonden, i förhållande efter tilverkningen.

stämming til 128 sk. eller 2 ³/₄ R:dr,
visa et Silfvervärde af endast R:dr 45,750.

Denna *Local* *) med derå upförda Hus och Åbyggnader, *tvenne* Jerngjuterier, Verkstäder, Inrättningar och Fabriks-anläggningar samt tillydande Park, Tomter och Lägenheter, Privilegier och Förmåner, sådane de nu i full gång befinnas, vill ägaren medelst försäljning uplåta och öfverföra til ytterligare utveckling på någon verksam köpare eller Bolags-Intresenter, emot följande villkor:

1:o Köpe-villkoren blifva 122,000 R:dr i nu gångbara Svenska Banko-Transport-Sedlar: endast svarande emot ägarens nedlagde kostnader enligt förut anförde Calcul, utan beräkning af räntor eller använda mödor.

2:o I denna köpeskillning inbegripes:

a) *Modellkammaren*, såsom oskiljagtig ifrån Gjuteriets assorterade tilverkningar och Beställningars utförande i flerfaldiga grenar; af så mycket högre värde, som den består af alla primitiva *Hufvud-modeller*, hvarest *Formen* och *beskaffenheten* af

*) Af en sällsammare beskaffenhet i afseende på dess prydlighet och tilfällen för vidsträckta anläggningar.

sedermåra i Riket spridda tilverknings-
blifvit antagna, bestående af Metall, Spiau-
ter, Jern, Koppar, Tenn, Bly, Gips- och
Trädsorter. (Värdet circa 16,000 R:dr.)

b) Tvenne stora Jernsvarfstolar, Borrma-
chiner, Träsvarfvar, Skrufskärnings-in-
rättningar, dubbla Blåsmachiner efter *Jeff-
ries'* och *Halleys'* antagna construction,
Vandring- och Vexelverk, 3:ne Lyftkra-
nar *) med tilökade inrättningar i och för
sednast upförde *Cupol-ugn*. — (Kostnads-
värdet R:dr 8,050.)

c) Det för Gjuteri-tilverkningsen efter hand
completterade betydligare antal af största
och minsta Gjutflaskor, Gjutlådor, Co-
quiller, Formar och kix emellan 150 à
200 st. af *Träd* jernbeslagne, omkring
120 st. dito af *Jern*; de sednare nedgå
successivt i storlek och vikt ifrån 6 $\frac{3}{4}$
Sk:pd til 2 $\frac{1}{2}$ stycket, hvarigenom pjeser
ifrån 20 Sk:pd i aftagande til Medaljform
och 1 lods tyngd, åstadkommas, af et o-
umbärligt värde (B:ko R:dr 7,950).

*) Af de tvenne nya construerade, kunna 100 à
130 Sk:pd hissas med 4 personer medelst den
större; genom den mindre 3 à 4 Sk:pd af en
man handteras. —

3:o Denna köpeskilling kan efter öfverenskommelse regleras til lättnad för köparen eller Bolag, at närvarande in-teckningar: neml.

a) En sedan den 1 Maj 1806
mot 5 procent qvarstår och
öfvertages med. . . R:dr 13333: 16 sk.

b) Likaledes af den 18 Juli 1815
hittills mot 6 procent R:dr 6666: 32. —

c) Äfvensom under den 6 April
1826 mot 6 procent af . . 5000. — —

d) hvartil såsom en befordran
för Verkets försättande ut-
veckling, säljaren är benägen
låta vidare innestå ytterligare 25000. — —

Tilsammans B:ko R:dr 50,000, utom et præmie-lån.

e) Återstoden erlägges på lämpliga Terminer.

4:o Helfärdig, halfhärdig och under fullbordan varande tilverkning eller såkalladt Magasins-gods och beställningar til omkring 35 å 40,000 R:dr öfverlättes af säljaren på öfverenskommande Terminer emot Förlagsin-teckning eller annan öfverenskommen säkerhet, med val för köparen, at uti sortering öfvertaga efter 1828 års Priscourant med

10 procents rabatt för de *couranta*, och 15 procents rabatt för de *långsammare* afsättliga arbeten, hvarförutan säljaren erbjuder sig, at fränskilja hvad köparen ej deraf skulle vilja behålla.

5:o Under smältning och tilverkning varande Förlags - rudimaterier kunna öfverföras på köparen til gångbart pris med derå belöpan- de omkostningar enligt öfverenskommelse.

6:o Öfrige här ej specificerade inventarier, Redskaper och Verktyg, kunna efter deras mer och mindre behöflighet för Verket, urskiljas och af köparen efter värde inlösas.

Enligt anförde påkostningar har Egendomens solidare vård med sednare nybyggnader häfvit alla Reparationer för någon tid, och såsom arronderad i et kvarter, graverar ingen servitut eller Börd sjelfva Egendomen. —

Derest Verkets betydlighet och omfattning i dess vidare befordran, genom Bolags- Intressenter skulle anses lämpligt, kan nuvarande ägare deri deltaga, utan annan inflytande disposition än meddelandet af någon dess egen erfarenhet.

Vid detta *Verks* oafbrutna gång lemnas tilfälle at bedömma dess antecknade beskaf-

fenhet, och vill undertecknad ägare tilhandagå med de vidare uplysningar, som skulle kunna fordras för en tilämnad köpe-afhandling.

Stockholm den 1 Maj 1830.

GUST. D. WILCKE.

